

Дата: 23.01.2023

Урок № 29

Тема: П. Г. Тичина. Феномен «кларнетизму». Наскрізна оптимістична тональність, життєствердна настроєвість (збірка «Сонячні кларнети»). «*Арфами, арфами...*», «*О панно Інно...*», «Ви знаєте, як липа шелестить...».

Мета уроку:

- **навчальна:** дати загальну характеристику ранньої творчості П. Тичини, розкрити основні мотиви лірики, показати глибину, щирість, чистоту почуттів ліричного героя; простежити вплив взаємозв'язку виражально-художніх засобів на емоційне сприйняття читачем ранньої лірики П. Тичини;

- **розвивальна:** розвивати уяву, фантазію, творчі здібності учнів, розвивати навички зв'язного мовлення, вміння добирати матеріал до теми та систематизувати його;

- **виховна:** виховувати інтерес до особистості письменника, бажання ознайомитися із його творчістю естетичні смаки, високу культуру почуттів.

Матеріали до уроку:

Рання творчість П. Тичини незвичайна. У ній, як писав відомий літературознавець Микита Шумило, вражає «несподіване прозріння зору, слуху й самого серця, перед нами ніби відкрилося творіння світу». Справді, гармонійне поєднання музики, барв, звуків природи, сонця виділяє цього поета з-поміж інших.

Сьогодні, діти, ми здійснимо дослідження ранньої творчості П. Г. Тичини, розглянувши його поезії.

Епіграфом до уроку я взяла слова, що належать поету:

Переповнений любов'ю,

Я одкрив кохання книгу.

План уроку

1. Загальна характеристика збірки «Сонячні кларнети».
2. «Ви знаєте, як липа шелестить...» – зразок пейзажної лірики.
3. Автобіографічна основа вірша «О, панно Інно...».
4. Аналіз поетичного твору «Арфами, арфами...».

1. Загальна характеристика збірки «Сонячні кларнети».

Кажуть, поет починається, як і річка, із джерела. Павло Тичина своєю першою збіркою «Сонячні кларнети» увійшов в українську літературу як весняна повінь – безмежна й безберега. Чи мав він своє джерело? Так! Це волелюбний рідний край, напоєна мудрістю й силою древня загадкова Чернігівська земля, чарівна мова земляків, які говорили, як співали, сплітаючи воєдино мову й мелодію.

У народі побутує думка, що поети розцвітають раз на віку. Якщо це так, то Тичина розцвів у молоді роки. Його збірки «Сонячні кларнети» (1918), «Замість сонетів і октав» (1920), «Плуг» (1920), «В космічному оркестрі» (1921), «Золотий гомін» (Вибране, 1922) – це справді висока поезія.

Перша книжка поезій П. Тичини з незвичайною назвою «Сонячні кларнети» (тоді писалося «Сонячні») вийшла друком у 1918 р. На обкладинці — соняшники.

Словникова робота

*Кларнет — духовий інструмент. Назва його походить від латинського *clavus*, що означає «ясний». Так названо інструмент за його звук — чистий, ясний, бадьорий. (слайд)*

Сонячні кларнети музика сонця, а сонце — джерело всього живого, символ життя, радості, розквіту, щастя. Винесений у заголовок книжки цей незвичайний образ-символ якнайкраще відбиває сутність індивідуального стилю молодого Тичини. Назва збірки — це поетичне вираження авторського розуміння гармоній всесвіту.

«Сонячні кларнети»,— збірка Тичини, яка стала епохальною книжкою поезій, про яку заговорила вся літературна Європа. В. Стус у книжці «Феномен доби» пише, що «Компліменти були великі».

У віршах збірки «Сонячні кларнети» поєдналися дві музи — музика й поезія з братом живописом. Тому картини заговорили звуками, звуки утворили полотна, слова засяли барвами. До збірки П. Тичина включив найкращі свої твори. «Сонячні кларнети» поділяються на три тематичні групи.

До першої належить лірика, з пейзажними й любовними мотивами. Це музичні, граційні, живописні вірші (уже відомі нам) «Гаї шумлять», «А я у гай ходила», «Хор лісових дзвіночків» та такі, як «О панно Інно...», «Арфами, арфами...», «Ви знаєте, як липа шелестить..?» та інші. Поезії вражають красою образів і глибинним розумінням законів природи. Цю групу віршів справді можна назвати «Світлою нотою збірки».

Друга збірка — це вірші про народне горе, принесене Першою Світовою війною. «Хтось гладив ниви...», «Ще пташня...». У них відчувається справжній трагізм; поет майстерно передає найтонші настрої й почуття.

Третя група тематично поєднується з другою: Україна й революція («Одчиняйте двері...», «По блакитному степу», «Скорбна мати» та інші).

Тексти «Сонячних кларнетів» - це своєрідні тексти на літературно-мистецьку освіченість читача, на рівень його інтелектуального розвитку.

Тож учімося розуміти Тичину!

2. «Ви знаєте, як липа шелестить...» – зразок пейзажної лірики.

Робота над змістом вірша « Ви знаєте, як липа шелестить?»:

а) *Прослуховування поезії* (фонохрестоматія): учні, заплющивши очі, слухають поезію, намагаючись «побачити», «відчути» зображене в ній;

б) *бесіда за змістом вірша:*

- Чи сподобався вам вірш? Чим саме?

- Що ви «побачили», «відчули», слухаючи поезію? (Картини природи: липа шелестить; місячні весняні ночі; старі гаї; місяць, зорі... вони пов'язуються з душевними настроями ліричного героя).

Це своєрідна форма художнього пізнання людської душі. Вірш «Ви знаєте, як липа шелестить...» нагадує фольклорні зразки, де картини природи пов'язуються з душевними настроями, а події людського життя часто замальовуються як певна паралель до явищ природи.

- Який це художній прийом? (Паралелізм).

- У яких рядках відтворено картину природи? Яку? (Картина місячної ночі)

- У яких – переживання ліричного героя? Із чим вони пов'язані?

- Що ж називається паралелізмом? (Паралелізм – це паралельне зображення двох і більше явищ із різних сфер життя, порівняння у формі зіставлення) Картини природи і людські почуття чергуються у творі.

- Із якою метою він використаний? (Збуджує в читачів роздуми й переживання)

- Який жанр твору? (Ліричний вірш)

- Який вид лірики? (Шедевр інтимної лірики)

- Який провідний мотив твору? (Світле й радісне почуття кохання весняної ночі; вираження емоцій, які народжуються в душі юного ліричного героя, перших і тендітних емоцій відчуття кохання)

- Які художні засоби допомагають відтворити красу кохання, силу почуттів? (Епітети: «місячні весняні ночі», «старі гаї»; метафори: «сплять гаї»; риторичні запитання: «Ви знаєте, як липа шелестить у місячні весняні ночі?», «Ви знаєте, як сплять старі гаї»; риторичні окличні речення: «А солов'ї!...Та ви вже знаєте, як сплять гаї!». Вони привертають увагу до краси весняної ночі, готують слухача до сприйняття наступної картини.)

Композиційно вірш поділяється на дві частини. Обидві починаються риторичними запитаннями. Спочатку простір обмежений лише липою, яка шелестить, у другій частині простір ширшає – це вже гаї, вони сплять, але „все бачать крізь тумани”. Простір враз стає глобальним – місяць, зорі... а потім швидше звуковий образ...”солов'ї (цікаво, хто бачив вночі солов'я?!), але як же вночі вони співають..) Навіть у такого красномовного лірика, як ліричний герой не вистачило слів виразити, як же вони співають: „А солов'ї ...”

Красномовні три крапки, чи не так? Кохання не потребує слів, це надзвичайно тонке почуття, яке досить часто брудниться словами, пафосність тут недоречна, вона дратує. Якщо вже й писати про кохання, то саме так, без од і дифірамбів на адресу об'єкта почуттів, а так просто й широко. Юнак щирий у почуттях: коли кохаєш, то все навколо змінюється, оживає, і насамперед змінюєшся сам! - Чи можна вважати, що писати про кохання – це «козир» для Тичини? Що вас найбільше вразило? (Вражають інтонації цього твору, ніжність, мелодика слова, чаруюча принадність пейзажних картин незрівнянної української ночі, краса кохання)

в) Мистецький контекст. Бесіда за картиною

Тичининська ніч нагадує пізній вечір Катерини Білокур, відтворений на картині «Квіти і берізоньки ввечері». (Учні розглядають картину.)

- Що єднає ці твори мистецтва? (Неповторний національний колорит. У поезії — весняний шелест липи (улюбленого дерева українців), а на полотні — берізки і квіти.)

- І поезія «Ви знаєте, як липа шелестить...», і картина «Квіти і берізоньки ввечері» мають ліричний настрій.

Для пейзажної лірики Павла Тичини і полотен Катерини Білокур притаманні справді новаторські відкриття у сфері музично-живописного синтетизму.

Композиція картини цікава. Квіти на полотні зібрані купками: угорі — пишні троянди на фоні білої березової кори, нижче — гордий червоний мак, ближче до глядача — буйні жоржини і ніжно-рожеві мальви. Праворуч із розмаїття зеленого тягнеться кущ оранжевої лілії й виглядає красолька. Майстерно виписані паничі, що в'ються вгору по березі, увібравши темінь у чорну синь своїх великих очей. Квіти, виплекані теплим сонцем України й буйною фантазією майстра живопису, віддають своє ніжне тепло прохолодному вечорові. Це, як і в Павла Тичини, справжня таємнича казка ночі. Спробуймо вдивитися і вслухатись у її чаклунську таїну. Місячне проміння сипле й заливає стовбури білокорих берізок синявомолочним сріблом, огортає легким серпанком дивні квіти невидимими пасмами, ніби сріблястими прозорими намітками, укриває лілії, жоржини, маки, троянди, мальви, красольку. Тональні градації доведені художницею до віртуозності. Ми відчуваємо, що стовбури беріз і квіти, огорнуті вечірнім молочним туманом, зволожені. Листя мальв тримає тепло дрібнесенькими ворсиночками, а красолька холодніє росянистим нальотом вологи. Дивлячись на це квіткове панно, дивуєшся, як удалося геніальній майстрині відтворити в ньому свіжість нічної прохолоди, вологість пелюсток, ніжний трояндовий і гіркуватий маковий, міцні жоржинові й красольчані запахи. Усе полотно сповнене урочистості й світломузики. І поезія «Ви знаєте, як липа шелестить...», і картина «Квіти і берізоньки ввечері» мають ліричний настрій

3. Аналіз поезії «Арфами, арфами...» (1914р.)

а) Виразне читання вірша ученицею

б) Бесіда та аналіз поезії

Ця поезія є гімном Весні – щасливій порі року, коли у природі відновлюється життя, і вона набирається нової сили. Твір сповнений радісного вітання життя, в ньому повною мірою виявляється вітаїзм

Словникова робота

Вітаїзм - твір, у якому панують життєствердні, оптимістичні настрої (лат. – життя)

Вірш «Арфами, арфами...» нагадує нам, що його автор був професійним диригентом. У ритмомелодійному плані поезія нагадує звучання хору або ж оркестру. Сучасний дослідник Г.Клочек писав: «Арфами...» - ніби рука музиканта двічі плавно торкнулась струн, і вони обізвались далеким, тремливим, ледь чутним звучанням. А потім швидкий темп:

Золотими, голосними обізвалися гаї

Самодзвонними...

Заклик поетів-символістів: «Музика – понад усе» (через засоби ритмомелодики, асонанси та алітерацію)

Звучить оптимістичний пафос радості зустрічі з весною!

в) «Гронування».

– Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте слово «весна». Створіть **«асоціативне гроно»**.

г) *Мистецький контекст*. Бесіда за картиною Сандро Ботічеллі «Весна» Матеріал для вчителя. Тичинина весна нагадує дівчину Весну, змальовану художником ранньої епохи Відродження Сандро Ботічеллі. Дівчина-Весна, змальована Сандро Ботічеллі, – струнка юнка в розкішній світлій сукні, оздобленій витканими ніжними квітковими узорами. Її золотисто-пшеничне волосся уквітчане вінком. На лебединій шиї різнобарвна гірлянда. Юне обличчя смутне й мудре, тонкі руки підтримують троянди, які падають і потопають у темно-зеленому трав'яному килимі. Як і Сандро Ботічеллі, Тичина читає книгу природи

очима мрійника й хлібороба. Отож Весну він бачить з «колосом вії». «Весна» — данина алегоричності тогочасного мистецтва. Філософічність цього образу не викликає сумнівів: момент оновлення життя поєднує минуле й теперішнє, чийм законам підвладна й людина. *Завдання для самостійної роботи дома: самостійно визначити жанр твору, основний мотив, інші художні засоби, їх роль, записати в зошити.*

3. Автобіографічна основа вірша «О, панно Інно...».

а) автобіографічна основа вірша

Учитель. Любі друзі! Розглядаючи поетичну спадщину П. Г. Тичини, ми не можемо оминати інтимної лірики. Його вірші «О, панно Інно...» та «Ви знаєте, як липа шелестить...» давно стали українськими народними романсами й досі виконуються під гітару молоддю. Перед тим, як перейти до розгляду поезії «О, панно Інно...», слід розповісти про його коханих. Про першу любов автора «Сонячних кларнетів» відомо небагато. Є тільки коротка згадка про те, що під час навчання Павла в Чернігові в нього була якась Ляля. На її честь він прибрав собі псевдонім Лялич і так назвав автора великого музичного твору, що виконувався в одному з соборів Чернігова в 1912 чи 1913 році. Ніхто зі слухачів і не здогадувався, що композитор Лялич – це сам Тичина.

Найбільше з коханих Тичини як ліричній героїні інтимних віршів пощастило **Поліні Коновал**. Вона надихала поета на геніальну лірику. Саме їй присвячені десятки віршів, написаних у 1913-1915 роках.

Дослідники творчості П. Тичини доклали чимало зусиль, щоб розгадати, хто ж була вона, та панна Інна, до якої так зворушливо звертається поет у своїй чи не найбільш популярній поезії. Це той випадок, коли ім'я жінки, яка стала героїнею поетичного твору, увінчується через те, що твір став класичним.

За найбільш достовірною версією, Інна й Поля – рідні сестри – доньки чернігівського краєзнавця й літератора Івана Коновала, який приятелював із М. Коцюбинським і через те входив у коло людей, із якими міг спілкуватися семінарист П. Тичина.

У Поліні Коновал була сестра Ганна (Нюся), яку за тодішньою модою уже в дорослому віці неофіційно перейменували в Інну. Ця Нюся-Інна палко й жертвовно любила Тичину, навіть освідчилася йому в коханні, але ж не могла замінити собою сестри. Вірш «О, панно Інно...», очевидно, був написаний за гарячими слідами розриву з Поліною й після освідчення Інни.

Покинувши Чернігів, Тичина не поривав зв'язків з Інною та Полею. У щоденниковому записі, зробленому ним у квітні 1920 року, читаємо: «Померла Нюся. З сухот. Оттепер уже для мене Поля зовсім не існує. В Нюсі я довго любив Полю». Поля зрадила Павлу, виявилася духовно далекою від молодого Тичини, та кохання в чутливого поета так просто

не минає. Іноді, зустрічаючись із Нюсею, він угадував у ній сестру, і тоді призабуте кохання поверталось знову...

б) *Виразне читання напам'ять поезії «О, панно Інно...»*

в) *Мистецький контекст*

Цьому моменту в житті П. Тичини художник Михайло Жук присвятив своє загадкове панно «Біле і чорне». Зараз надамо слово мистецтвознавцю.

На першому плані – дві постаті: темноволосий юнак в античному одязі й русява дівчина зі схрещеними на грудях руками. Хлопець насолоджується чарівними звуками сопілки. Задума й стриманість на ніжному личку юнки. Його півпостать охоплюють широкі чорні крила, а її – білі. Створюється таке враження, що вони повільно рухаються до нас.

Навколо юнака й дівчини бувають квіти. Ближче до нього – соняшники, чорнобривці, жовті гвоздики (спектр теплих кольорів), а біля неї – віоли, синьоха лазарева, татарська гвоздика (холодні тони).

Портрет юнака написаний із двадцятилітнього Павла Тичини, а дівчини – із Поліни Коновал (доньки чернігівського поета й драматурга І. О. Воро-ньківського), яка була першим юнацьким коханням поета. Художник знав історію нещасливої любові свого учня... Переконавшись, що дівчина його не любить, перестраждавши й перемучившись, Тичина напише вірш «О, панно Інно...» і подарує сестрі Поліни.

г) *Заслуховування романсу*

д) *аналіз поезії*

Рік створення: 1915.

Збірка: «Сонячні кларнети» (у другому виданні).

Напрямок: модернізм. Течія: симбіоз неоромантизму й експресіонізму.

Рід: лірика. **Жанр:** вірш.

Тематичний різновид: інтимна лірика.

Тема: роздвоєність у коханні; любовний трикутник; нещасна, але світла любов.

Ідея: утвердження думки про непостійність і суперечливість кохання як великого почуття; своєрідна сповідь-звернення ліричного героя перед собою про свої почуття

ж) *Бесіда*

- Назвіть зорові образи (Сніги, луги)

- Що підкреслюється білим кольором зимового пейзажу? (Самотність ліричного героя, який мучиться і страждає від кохання)

- Що символізує вислів «цвіли луги»? (Думка-згадка, що любов загублено)

Символічні образи: сніги (символ минулості, самотності, душевного холоду); цвітіння лугів (символ насолоди кохання).

Прочитайте відгук Станіслава Тельнюка про вірш П.Тичини « О панно Інно...» (на мультимедійній дошці): «Кожне слово – мов клавіш. Кожне слово — мов інший звук, інший настрій. Все йде на нюансах. Цнотливо. Чисто. Без жодного зайвого слова, яке здатне зіпсувати все враження. Вірш — мов кришталевий палац, де все просвічує навколо іде не треба ні барви, ні звука — все це замінює благородство граней чистого скла... Для таких поезій потрібен колосальний заряд почуттів. Такі поезії не пишуться щодня. Навіть Павлом Тичиною».

Повідомлення домашнього завдання.

Вивчити напам'ять «*О панно Інно...*», «*Ви знаєте, як липа шелестить...*».

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
y.levchuk2976@gmail.com**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.